

УДК 72.013

Канд. арх., доц. **Шебек Н. М.**Кафедра дизайну архітектурного середовища
Київського національного університету будівництва і архітектури

ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ «КОРИСНОГО» АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. Охарактеризовані типові ознаки і критерії досконалості середовищних утворень, орієнтованих на прихильників здорового способу життя.

Ключові слова: архітектурне середовище, типологія, суб'єкт середовищної діяльності, критерій досконалості

Як відомо, в архітектурно-містобудівній науці штучне довкілля прийнято класифікувати за призначенням, за образними характеристиками, за стандартними ситуаціями життєдіяльності, за морфологічними якостями, за характером змінюваності у часі або за кількома незалежними і рівноправними ознаками одночасно [7]. Такого роду класифікації і сьогодні зберігають своє значення, проте вони не враховують соціально-психологічні відмінності між людьми, що взаємодіють зі штучним довкіллям і не дають можливості побачити складну систему взаємозв'язків і взаємозалежностей, які пов'язують окремі середовищні утворення в єдине цілісне архітектурне середовище. Зазначені обставини обумовили необхідність пошуку нового підходу до систематизації даних про штучне довкілля. У його основу були покладені принципи багаторівневості, соціоорієнтованості, усвідомленості та інтегрованості, які визначили теоретичні і методологічні основи побудови типології архітектурного середовища, здатної врахувати соціально-психологічну різномірність суспільства [8].

Загальна схема побудови типології архітектурного середовища може бути представлена у вигляді матриці, чарунки якої містять назви типів штучного довкілля, згруповані у відповідності до певних домінуючих ознак: морфологічних, феноменологічних, семантичних і праксеологічних. Кожну домінуючу ознаку характеризують дві, притаманні їй проміжні

властивості — іманентна і контактна. Кожний тип архітектурного середовища описує провідна іманентна або контактна проміжна властивість тієї домінуючої ознаки, в рядку якої він знаходиться, а також підпорядкована контактна або іманентна проміжна властивість домінуючої ознаки, розташованої рядком вище або нижче. Таким чином формується струнка система з 16 моделей-типів архітектурного середовища, пов'язаних між собою відношеннями спорідненості, доповнення і заперечення (табл. 1).

Таблиця 1

Загальна схема побудови типології архітектурного середовища

Домінуючі ознаки	Типи архітектурного середовища проміжні властивості (провідна/підпорядкована)			
Праксеологічні	Канонічне <u>концепції</u> потенціал	Технологічне <u>концепції</u> будова	Регламентоване <u>програми</u> перетворення	Спеціалізоване <u>програми</u> конфігурація
Семантичні	Евристичне <u>потенціал</u> концепції	Тематичне <u>перетворення</u> враження	Колажне <u>перетворення</u> програми	Зрозуміле <u>Потенціал</u> уявлення
Феноменологічні	Емотивне <u>враження</u> конфігурація	Акцентоване <u>враження</u> перетворення	Атрактивне <u>уявлення</u> будова	Адресне <u>уявлення</u> потенціал
Морфологічні	Корисне <u>конфігурація</u> враження	Безпечне <u>будова</u> концепції	Інтерактивне <u>будова</u> уявлення	Зручне <u>конфігурація</u> програми

Кожний з виділених типів архітектурного середовища співвідноситься з певним типом суб'єктів середовищної діяльності і повинен максимально відповідати їх уявленням про досконалу організацію штучного довкілля. Це досягається завдяки тому, що характеристика суб'єктів середовищної діяльності й опис критеріїв гармонічності оточення здійснюється за принципами і правилами, подібними до тих, які були використані під час типологізації архітектурного середовища.

Нижче наводиться опис «корисного» архітектурного середовища – одного з шістнадцяти типів штучного довкілля, яке в найбільшій мірі враховує очікування «гедоністів» і найповніше може бути описаним з позицій його благодетельності по відношенню до людини. «Корисне» архітектурне середовище віднесене до групи морфологічних типів штучного довкілля разом з «безпечним», «інтерактивним» та «зручним». Спільною рисою названих типів середовища життєдіяльності є орієнтація на відчуття, які переживає людина під час безпосередньої взаємодії з її фізичним оточенням.

«Корисне» архітектурне середовище покликане створювати найбільш сприятливі умови для підтримання процесів життєдіяльності в організмі людини. Таке середовище називають салоберогенним – таким, що наповнює життєдайною енергією організм людини і сприятливо діє на плоди її діяльності, [5] і навіть лікувальним середовищем [3]. Корисність архітектурного середовища визначається місцем його розташування і будовою архітектурної форми. «Корисному» архітектурному середовищу може бути протиставлене «шкідливе» для людини довкілля. Прикладами такого середовища можуть бути гео-, біо- і технопатогенне штучне довкілля [1; 5]; агресивне і гомогенне оточення людини [6]; багатоквартирні будинки, розроблені, за влучним виразом К. Дея, «для складування людей» [3].

Головною морфологічною ознакою – «корисного» архітектурного середовища є будова довкілля, підпорядкованою феноменологічною – уявлення людини про важливі для її здоров'я риси останнього. «Корисне» архітектурне середовище завжди пов'язане з природою, як правило, має органічні форми і зберігає в собі небайдужість людського серця і тепло людських рук. Прикладом такого довкілля може бути архітектурне середовище Земляних будинків архітектора Петера Ветша. Їх архітектура наслідує природні форми, позбавлена прямих ліній і кутів. Дахи вкриті шаром землі і рослинності. Приміщення освітлюються природним світлом. Меблі переважно вбудовані і співзвучні пластиці архітектурної оболонки. В інтер'єрах домінує білий колір. Починаючи з 1978 р. архітектурне бюро П. Ветша побудувало більше 70 подібних споруд в Швейцарії та інших країнах світу (рис. 1).

У «корисному» архітектурному середовищі дуже добре почуватимуть себе «гедоністи» – люди, які взаємодіють з оточенням на рівні тілесних

Рис. 1. «Корисне» архітектурне середовище. Житловий будинок, м. Лосторф, Швейцарія, арх. П. Ветш. Зовнішній вигляд. Інтер'єр

відчуттів. Вони краще за інших вміють вписатися як в природне, так і в штучне довкілля. Їх більше цікавлять відношення між елементами оточення, ніж самі елементи. Представники цього типу відчувають неперервність процесів, які розгортаються у довкіллі, і віддають перевагу звичним способам його організації, уникають випадковостей. Вони адекватно оцінюють відповідність речовинно-просторових параметрів оточення потребам людей.

«Гедоністи», як «контролери», «перцепціоністи» і «оператори», відносяться до сенсорних типів суб'єктів середовищної діяльності. Їх ріднить підвищена увага до речовинно-просторових елементів дійсності. Більшу частину інформації про оточення вони отримують за допомогою органів чуття. Представники цих типів мають конкретне мислення, добре орієнтуються в актуальних ситуаціях, розбираються у власному самопочутті і розуміють потреби і можливості інших. Для них характерне неупереджене сприйняття світу і порівняно легке пристосування до змін матеріальних умов життя, а також розуміння мети, до якої вони прагнуть у своїй діяльності.

Це означає, що споживачі, що відносяться до цих типів, краще почуватимуться в архітектурному середовищі, речовинні елементи якого

відзначаються вишуканістю і добротністю, враховують фізичні, фізіологічні та психофізіологічні можливості людини, а також відповідають модним тенденціям формоутворення. При цьому, привабливі для них середовищні системи мають формуватися і функціонувати за очевидними правилами, а процеси взаємодії між людьми розгортатися за сталими і добре відомими сценаріями.

Найбільш успішними проєктувальниками «корисного» штучного довкілля є «патетики», які самі цінують комфорт і сімейний затишок, піклуються про здоров'я близьких. Вони творчо підходять до формування архітектурного середовища, що відповідає внутрішнім потребам людського організму. Займаючись передбаченням подальших перетворень середовища життєдіяльності людини вони креативніше за інших вирішують завдання з формоутворення речовинних елементів штучного довкілля і розкриття його потенційних можливостей в процесі очікуваних стадій розвитку.

Міру гармонічності «корисного» архітектурного середовища допоможе виявити критерій благодетельності, що оцінює спроможність штучного довкілля підтримувати життєві функції людини. Поняття благодетельності включає описану Вітрувієм «благовидість споруди за природою» [2], а також запропонований К. Лінчем критерій досконалості архітектурної форми – «придатність для життя» [4]. Провідний матеріальний метакритерій гармонічності «корисного» архітектурного середовища – ергономічність, яка характеризується антропометричною, фізіологічною, психофізіологічною, психологічною, соціально-психологічною та гігієнічною відповідністю параметрів штучного довкілля можливостям людини. Підпорядкований соціальний метакритерій гармонічності – експресивність архітектурного середовища, тобто його здатність активізувати емоційні реакції суб'єкта середовищної діяльності на подразники оточення.

Показники благодетельності архітектурного середовища можуть бути об'єднаними в чотири групи: природно-кліматичні, санітарно-гігієнічні, психофізіологічні та енергоінформаційні. Частина з них вивчається в межах таких дисциплін як будівельна фізика, безпека життєдіяльності людини, відеоєкологія, еніологія. Інші потребують уваги архітекторів. Серед вимірюваних показників благодетельності можуть бути названі висота ділянки над рівнем моря, час інсоляції, частота саккад (швидких, мимовільних, ритмічних рухів очей), електромагнітне випромінювання.

Рис. 2. Показники благодотворності архітектурного середовища

До не вимірюваних належать легкість дихання, свіжість повітря, дружність та енергетичний вплив оточення.

Підводячи підсумки, хотілося б висловити сподівання, що чіткі уявлення про типологічні особливості «корисного» штучного довкілля, характерні риси його споживачів і розробників, а також найбільш важливі для них ознаки міри його досконалості сприятимуть підвищенню ефективності зусиль з формування чи реорганізації цього типу архітектурного середовища. У подальших публікаціях подібним чином планується описати інші типи штучного довкілля.

Література

1. Бахлер К. Земное излучение / К. Бахлер; пер. с англ. и дополнения И. Чудо. Геопатогенные зоны и здоровье. – К.: Ника-Центр, 2007. – 272 с.
2. Витрувий. Об архитектуре. Десять книг / Витрувий; пер. с лат. Ред. и введение А. В. Мишулина; Гос. Акад. истории материальной культуры. – Л.: Соцэкгиз, Ленингр. отд-ние, 1936. – 344 с.
3. Дэй К. Места, где обитает душа (архитектура и среда как лечебное средство) / Пер. с англ. В. Л. Глазычева. – М.: Изд-во «Ладья», 2000 – 280 с.

4. Линч К. Совершенная форма в градостроительстве / Пер. с англ. В. Л. Глазычева; Под ред. А. В. Иконникова. – М.: Стройиздат, 1986. – 264 с.
5. Лимонад М. Ю., Цыганов А. Н. Живые поля архитектуры / Международная академия энергоинформационных наук. – Обнинск: Титул, 1997. – 204 с.
6. Филин В. А. Видеоэкология. – М.: МЦ «Видеоэкология», 1997. – 320 с.
7. Шебек Н. М. Архітурне середовище: досвід типологічних досліджень / Н. М. Шебек // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М. М. Дьомін. – К., КНУБА, 2012. – Вип. 30. – С. 62-63.
8. Шебек Н. М. Вихідні положення побудови типології архітектурного середовища / Н. М. Шебек // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М. М. Дьомін. – К., КНУБА, 2012. – Вип. 31. – С. 108-118.

Аннотация. Охарактеризованы типичные признаки и критерии совершенства средовых образований, ориентированных на сторонников здорового образа жизни.

Ключевые слова: архитектурная среда, типология, субъект средовой деятельности, критерий совершенства

Annotation. The typical features and criteria of perfect environmental formations, that are oriented to the supporters of a healthy lifestyle, have been characterized.

Keywords: architectural environment, typology, participant of environmental activity, criterion of perfection